

Рекомендована д. фармац. наук, проф. З. М. Мнушко

УДК 614.274:645]:616-083.98

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОМАШНІХ АПТЕЧОК ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ

© Б. П. Громовик, О. Б. Панькевич, І. П. Пузанова¹

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

¹ Державна служба з лікарських засобів у Львівській області

Резюме: представлено результати соціологічного дослідження та контент-аналізу домашніх аптечок першої допомоги, а також моніторингу цін на найвживаніші респондентами лікарські засоби з погляду 1988 та 2011 рр.

Ключові слова: аптечка першої допомоги, анкетування, контент-аналіз, моніторинг цін.

Вступ. Домашня аптечка першої допомоги (далі – аптечка) формується з тих лікарських засобів (ЛЗ), які застосовують для надання власне першої медичної допомоги, фармакотерапії біжучих і хронічних захворювань, а також з ЛЗ, які залишились в пацієнта внаслідок зміни лікарем схеми лікування чи низького комплаєнсу. За оцінками ВООЗ, понад половину всіх ЛЗ призначають, розподіляють чи реалізують неналежним чином і така ж частка пацієнтів приймає їх неправильно [12]. При цьому особливої уваги заслуговує проблема економічної доступності ЛЗ [3]. З огляду на вищевикладене, метою нашої роботи було вивчення рівня компетентності населення щодо домашніх аптечок, моніторинг їх вмісту та порівняльний аналіз економічної доступності деяких ЛЗ, які входили до складу аптечок респондентів з погляду 1988 і 2011 рр.

Методи дослідження. Для проведення дослідження застосували метод опитування за допомогою спеціально опрацьованої анкети. Участь в анкетуванні взяв 81 респондент, серед яких переважали жінки (74,1 %). Середній вік опитуваних склав 37 років при діапазоні від 18 до 76 років. За сферою діяльності 68 % респондентів працювали в недержавному секторі економіки. При цьому 53 % опитаних були найманими працівниками, 30 % – незайняті роботою, 16 % – підприємцями, 1 % – безробітними.

Склад домашніх аптечок оцінювали за допомогою контент-аналізу. Порівняння доступності ЛЗ здійснювали за допомогою коефіцієнта випередження (запізнення) росту ціни, який розраховували за формулами [1]:

$$M = Pm \div Ic \times 100,$$

де M – показник можливості придбання ЛЗ, який відображає купівельну спроможність грошового доходу споживачів на певний період часу;

Pm – середня ціна стандартної упаковки ЛЗ на цей саме період;

Ic – середньомісячний грошовий дохід у розрахунку на душу населення у відповідний період.

$$Km = Mi \div Mo,$$

де Km – коефіцієнт випередження (запізнення) росту ціни конкретного ЛЗ (групи ЛЗ) стосовно грошового доходу;

Mo та Mi – показники можливості придбання за базовий і досліджуваний періоди.

Базовим періодом обрано 1988 р., середньомісячна заробітна плата тоді становила 199,79 руб. [4], досліджуваним – жовтень 2011 р. з середньою зарплатою 2729 грн [10].

Інформаційним джерелом цін на ЛЗ у 1988 р. слугував довідник ЛЗ за редакцією М. А. Ключова [5]. Використовуючи дані електронної версії Компендіуму [11], проведено розрахунок залишкової середньозваженої роздрібною вартості ЛЗ, що входять до складу аптечок респондентів, станом на жовтень 2011 р.

Результати й обговорення. Встановлено, що 30 % опитуваних впорядковують домашню аптечку частіше одного разу в 3 – 4 місяці, 22 % – один раз в півроку, 15 % – один раз на рік, а 33 % респондентів не приділяють цьому уваги. У протоколі 1.13. «Формування домашньої аптечки першої допомоги», затвердженим наказом МОЗ України № 284 від 16.05.11р. [6], зазначена необхідність перегляду вмісту аптечки один раз в 3–4 місяці. Таким чином, більшість опитаних не дотримується періодичності впорядкування аптечок, яка зумовлена необхідністю контролю терміну придатності, проведення зовнішнього огляду і вилучення зіпсованих або непридатних до застосування ЛЗ.

Виявлено актуальність проблеми прийому протермінованих ЛЗ, позаяк 16 % респондентів за необхідності вживають такі ЛЗ, а 11% взагалі не цікавляться терміном придатності ЛЗ перед їх прийомом.

У ході опитування встановлено, що 83 % респондентів позитивно ставляться до можливості

безкоштовного передання непотрібних їм ЛЗ благодійним організаціям за умови цілісності упаковки та достатнього терміну придатності, 13 % негативно ставляться до такої можливості, 4 % відзначають відсутність в них таких ЛЗ.

Аналіз вмісту домашніх аптечок 81 опитаного

показав наявність у них 1267 ЛЗ з читабельною та 32 ЛЗ з нечитабельною назвою. Серед ідентифікованих ЛЗ більшість (54 %) були вітчизняного виробництва, з-поміж ЛЗ закордонного виробництва (46 %), як видно з даних рисунка 1, значну частину займали ЛЗ з Німеччини, Індії та Франції.

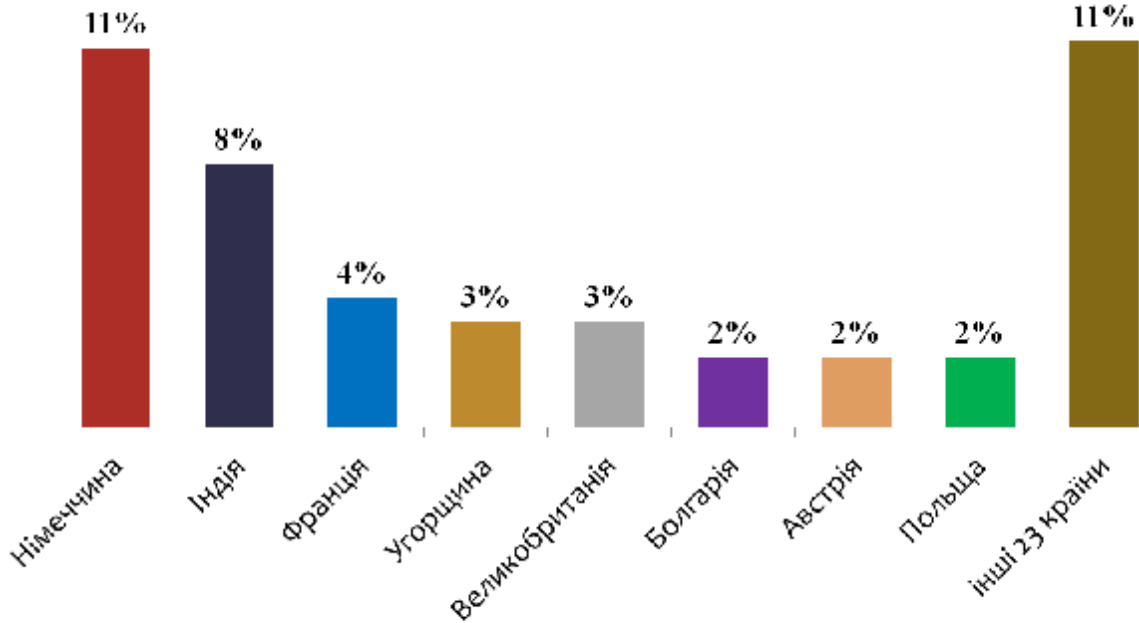

Рис. 1. Розподіл зарубіжних ЛЗ за країнами-виробниками.

Розподіл за АТХ класифікацією визначив, що 24 % ЛЗ належали до групи А «Засоби, що впливають на травну систему та метаболізм», 17 % – до групи R «Засоби, що діють на респіраторну систему», 16 % – до групи N «Засоби, що діють

на нервову систему», 11 % – до групи D «Дерматологічні засоби». Решту (10) груп ЛЗ сумарно склали 32 %.

Виявлено 16 % протермінованих ЛЗ в складі аптечок респондентів (табл. 1).

Таблиця 1. Перелік протермінованих ЛЗ

№ за/п	Назва протермінованих ЛЗ	К-сть, од.	№ за/п	Назва протермінованих ЛЗ	К-сть, од.
1	Левоміцетин, табл. по 0,5	6	10	Декасан, р-н 0,2 мг/мл	3
2	Валідол, табл. по 0,06	4	11	Еспумізан, капс. 40 мг/мл	3
3	Но-шпа, табл. по 0,04	4	12	Корвалол, краплі	3
4	Парацетамол 325, капс.	4	13	Лісобакт, табл.	3
5	Пероксид водню, р-н 3%	4	14	Оксолін, мазь 0,25%	3
6	Цитрамон, табл.	4	15	Хлорофіліпт, р-н 10 мг/мл	3
7	Аміак, р-н 10%	3	16-37	Інші ЛЗ (по 2 од.)	44
8	Ацетилсаліцилова к-та, табл. по 0,5	3	38-141	Решта ЛЗ (по 1 од.)	104
9	Вугілля активоване, табл. по 0,25	3		Разом	201

Варто зауважити, що згідно з даними опитування 86 % респондентів протерміновані ЛЗ викидають у смітник, 7 % – зливають до комунального колектора, 4 % – спалюють, 3 % – закопують.

Унаслідок вивчення нормативно-правових актів [7, 8, 9] встановлено, що питання поводження з відходами ЛЗ, які наявні безпосередньо в населення, потребує правового врегулю-

вання шляхом опрацювання відповідної державної програми. Вбачається необхідність [2]:

- налагодження системи організованого первинного збору аптеками непридатних ЛЗ від населення, для чого доцільно використати досвід країн ЄС;
- уможливлення передачі непотрібних ЛЗ через благодійні аптеки іншим пацієнтам, як це передбачено законодавством США, для чого

ЛЗ повинні бути в цілісних упаковках і мати залишковий термін придатності не менше 6 місяців;

- опрацювання екологічно безпечних способів утилізації та знешкодження непридатних ЛЗ;
- зазначення в інструкції для медичного застосування алгоритму дій пацієнтів у випадку протермінування ЛЗ.

Завершальним етапом роботи було вивчення цінових характеристик аптек. Встановле-

но, що станом на жовтень 2011 р. середня залишкова вартість аптечки була в розмірі 358,1 грн, мінімальна – 68,73 грн, максимальна – 760,14 грн.

Крім цього, за даними коефіцієнтів випередження (запізнення) росту ціни для десяти ЛЗ, що були присутні на ринку в 1988 та 2011 рр., виявлено зменшення доступності для семи, збільшення для двох ЛЗ і незмінну доступність ацетилсаліцилової кислоти (табл. 2).

Таблиця 2. Коефіцієнти випередження (запізнення) росту ціни

Назва ЛЗ	Мо (1988 р.)	Мі (2011 р.)	Км
Но-шпа, табл. по 0,04 №100	0,61	2,06	3,38
Діамантовий зелений, р-н 1% 10мл	0,02	0,06	3,0
Фестал, драже №100	1,76	2,76	1,57
Активоване вугілля, табл. по 0,25 №10	0,02	0,03	1,5
Йоду розчин спиртовий 5% 10 мл	0,05	0,07	1,4
Спазмалгон, табл. № 20	0,48	0,6	1,25
Мезим форте, табл. №20	0,36	0,44	1,22
Ацетилсаліцилова к-та, табл. по 0,5 №10	0,03	0,03	1,0
Валідол, табл. по 0,06 №10	0,06	0,04	0,67
Анальгін, табл. по 0,5 №10	0,16	0,06	0,38
Середнє значення Км			1,54

Значення коефіцієнта випередження зростання ціни для всієї сукупності аналізованих ЛЗ свідчить про зменшення доступності ЛЗ в 2011 р. у півтора раза.

Висновки. 1. На підставі анкетного опитування встановлено критичний рівень компетентності населення щодо домашніх аптек, зокрема, майже кожен п'ятий респондент за необхідності приймав протерміновані ЛЗ, при цьому такими були 16 % ЛЗ. Виявлено недостатню поінформованість опитуваних стосовно періодичності впорядкування аптечки, що призводить до зниження ефективності відповідального самолікування.

Література

1. Громовик Б. П. Маркетингове вивчення питань самолікування та безрецептурного відпуску ліків / Б. П. Громовик, І. О. Мірошнікова, Н. Б. Ярмо // Фармац. журн. – 2001. – № 6. – С. 23–25.
2. Громовик Б. П. До питання поводження з фармацевтичними відходами / Б. П. Громовик, І. П. Пузанова // Науково-технічний прогрес і оптимізація технологічних процесів створення лікарських препаратів: мат. 4-ї наук.-практ. конфер. з міжнародною участю. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2011. – С. 143–144.
3. Доступ к лекарственным средствам: роль политики закупок: Выступление на открытии совместного технического симпозиума ВОЗ, ВОИС и ВТО по вопросам доступа к лекарственным средствам: уроки, из-

2. Показано, що в аптечках знаходилися ЛЗ призначені, насамперед, для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, респіраторної та нервової систем, а також хвороб шкіри. Понад половини ЛЗ в аптечках були вітчизняного виробництва.

3. За допомогою коефіцієнта випередження (запізнення) росту ціни встановлено зменшення доступності найвживаніших респондентами ЛЗ у 2011 р. порівняно з 1988 р. в півтора раза.

4. Визначена нагальна потреба опрацювання державної програми поводження з відходами ЛЗ, які наявні безпосередньо в населення, а також запропоновані основні її складові.

влеченные из методов осуществления закупок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.who.int/dg/speeches/2010/access_medicines_20100716/ru/

4. Каков размер среднемесячной заработной платы по Украине за 1978–2008 годы? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.genon.ru/GetAnswer.aspx?qid=8a07d246-d653-4541-a61e-467ebfcea141e>

5. Лекарственные средства, применяемые в медицинской практике в СССР : справочник; под ред. М. А. Клюева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Медицина, 1989. – 512 с.

6. Наказ МОЗ України № 284 від 16.05.2011 р. «Про затвердження протоколів провізора (фармацевта)» –

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=12477>

7. Наказ МОЗ України № 349 від 08.07.2004 р. «Про затвердження Правил проведення утилізації та знищення неякісних лікарських засобів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0916-04>

8. Наказ МОЗ України № 497 від 12.12.2001 р. «Про затвердження Порядку заборони (зупинення) та вилучення з обігу лікарських засобів на території України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20011212_497.html

9. Постанова КМ України № 440 від 20.06.1995 р. «Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання,

захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/440-95-%D0%BF>

10. Середня заробітна плата за регіонами за місяць у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Средневзвешенная розничная стоимость лекарственных средств в Украине по состоянию на октябрь 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://compendium.com.ua/prices>.

12. Medicines: rational use of medicines: Fact sheet № 338 [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs338/en/index.html>.

МАРКЕТИНГОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДОМАШНИХ АПТЕЧЕК ПЕРВОЙ ПОМОЩИ

Б. П. Громовик, О. Б. Панькевич, И. П. Пузанова¹

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

¹Государственная служба по лекарственным средствам во Львовской области

Резюме: представлены результаты социологического исследования и контент-анализа домашних аптечек первой помощи, а также мониторинга цен на наиболее употребляемые респондентами лекарственные средства с точки зрения 1988 и 2011 гг.

Ключевые слова: аптечка первой помощи, анкетирование, контент-анализ, мониторинг цен.

MARKETING RESEARCH OF HOME FIRST AID KITS

B. P. Hromovyk, O. B. Pankevych, I. P. Puzanova¹

Lviv National Medical University by Danylo Halyskyi

State Administration on Medicinal Products in Lviv region¹

Summary: the results of sociological research and content analysis of home first aid kits and the monitoring of prices for the most important drugs used by respondents in terms of 1988 and 2011 are presented.

Key words: first aid kit, questionnaire, content analysis, monitoring of prices.